

БЕЛАРУСКАЯ БЕЗЭКВІВАЛЕНТНАЯ ЛЕКСІКА І ЛАКУНЫ Ё ДАЧЫНЕННІ ДА НЯМЕЦКАЙ МОВЫ (НА МАТЭРЫ ЯЛЕ РАМАНАЎ І. МЕЛЕЖА «ЛЮ ДЗІ НА БАЛОЦЕ», «ЗАВЕІ, СНЕЖАНЬ»)

В статье анализируются лакуны и белорусская безэквивалентная лексика относительно немецкого языка. В основу исследования положен фактический материал, извлеченный из романов И. Мележа «Люди на болоте», «Метели, декабрь» и их переводов на немецкий язык. Рассматриваются способы передачи безэквивалентных лексических единиц (транскрипция, приблизительный перевод, экспликация, гипо-гиперонимический перевод, калькирование, антонимический перевод, элиминация названия реалии, комбинация нескольких приёмов), с помощью которых преодолевается лингвистическая разносистемность сопоставляемых в процессе перевода языков. Наряду с анализом примеров удачной адекватной передачи безэквивалентных лексических единиц на немецкий язык отмечаются отдельные случаи переводческих неудач и делается попытка вскрыть их причины. В статье также описываются разные по структуре заполнители лексических лагун (слово, сложное существительное, словосочетание); выявляются количественные соотношения лексических лагун и их коррелятов.

The article analyzes lakune and Belarusian nonequivalent words with regard to the German language. In the basis of research work is an actual material, which was extracted from the novels written by I. Melesh «People of the Marsh», «Blizzards. December» and their translations to the German language. The article deals with the ways of translation of the nonequivalent words (a transcription, an approximate translation, an explication, the translation with the help of an hyperonym, a replication, an antonym translation, an elimination, the combination of several ways) by means of which the lingual heterogeneity of the languages correlated in the course of translation is overcome. The examples of adequate translations are analysed as well as the cases of inadequate translations, an attempt is made to elucidate the reasons of their inadequacy. The types of fillers of lexical lakune are described; the quantitative parities of lexical lakune and their correlate are emerged.

Найбольш яскравым сведчаннем своеасаблівасці, непаўторнасці слоўнікавага складу мовы з'яўляецца безэквівалентная лексіка, пад якой звычайна разумеюць «лексічныя адзінкі (словы і ўстойлівыя словазлучэнні), што не маюць ні поўных ні частковых эквівалентаў сярод лексічных адзінак іншай мовы» [1, с. 24]. Безэквівалентныя моўныя адзінкі «выклікаюць найбольшыя цяжкасці ў перакладчыцкай практыцы» [2, с. 5]. Яны абазначаюць спецыфічныя для пэўнай культуры з'явы і могуць разглядацца як «сховішча фонавых ведаў» [3, с. 129], бо змяшчаюць у сабе інфармацыю аб своеасаблівасцях побыту, традыцый і звычаяў пэўнага народа. Нацыянальна-культурная адметнасць мовы выяўляецца не толькі ў наяўнасці безэквівалентных адзінак, аднак і ў адсутнасці ў пэўнай мове слоў і значэнняў, якія выражаны ў іншай мове, г. зн. у лакунах. Як справядліва адзначае І.С. Роўда, «колькасць лагун і структура іх запаўняльнікаў будзе залежыць ад таго, якія канкрэтна мовы параўноўваюцца» [4, с. 34].

Безэквівалентная лексіка і лакуны ўжо былі прадметам даследавання многіх лінгвістаў. У рускім мовазнаўстве да праблемы лексічнай безэквівалентнасці звярталіся Л.С. Бархударэў [5], А.В. Фёдарэў [6], В.Н. Камісараў [7], В.Л. Мураўёў [8], Л.К. Латышаў [9], В.Н. Крупноў [10], В.С. Вінаградаў [11] і інш. (аналізавалася руская безэквівалентная лексіка ў дачыненні да рамана-германскіх моў). У беларускім мовазнаўстве лексічныя лакуны разглядаліся ў артыкулах і манаграфіі І.С. Роўды [12], а безэквівалентная лексіка ў працах І.Р. Шкрабы [2], А.А. Гіруцкага [13], І.М. Дзятко [3] і інш. (супастаўленне праводзілася ў асноўным на матэрыяле беларускай, рускай і іншых славянскіх моў).

Мэтай артыкула з'яўляецца даследаванне безэквівалентнай лексікі раманаў І. Мележа «Людзі на балоце», «Завеі, снежань» у дачыненні да нямецкай мовы. Пастаўленая мэта прадугледжвае вырашэнне наступных задач:

- выявіць безэквівалентныя лексічныя адзінкі раманаў І. Мележа «Людзі на балоце», «Завеі, снежань» у нямецкамоўным дачыненні;
- разгледзець спосабы перакладу безэквівалентнай лексікі;
- вызначыць тыпы запаўняльнікаў лексічных лагун.

Каб даць больш поўную і яркую характарыстыку персанажаў праз замалёўкі іх побыту, падрабязнае апісанне эпохі, у сваіх раманах «Людзі на балоце», «Завеі, снежань» І. Мележ выкарыстоўвае ў якасці сродкаў моўнай выразнасці шматлікія назвы адметных рэалій.

Адсутнасць у нямецкай мове сталых раўназначных эквівалентаў найменняў беларускіх рэалій не азначае, што семантыка гэтых слоў зусім не можа быць перададзена пры перакладзе. Як адзначае А.В. Фёдарэў, «поўная немагчымасць знайсці які б то ні быў адпаведнік слову арыгінала – з'ява адносна рэдкая» [6, с. 160]. На думку І.С. Роўды, «любая мова не дапускае наяўнасці нявыражанага зместу» [12, с. 3]. Безэквівалентныя лексічныя адзінкі раманаў І. Мележа «Людзі на балоце», «Завеі, снежань» перадаюцца на нямецкую мову пры дапамозе наступных прыёмаў.

1. Транскрыпцыя. Гэта такі спосаб перакладу, калі фанетычная форма слова зыходнай мовы перадаецца сродкамі мовы перакладу. Паводле І.С. Аляксеевай, транскрыпцыя – гэта «ёмісты спосаб стварэння нацыянальнага каларыту, бо ён дазваляе ўводзіць у тэкст гукавое падабенства замежнай мовы» [14, с. 182]. Часцей за ўсё транскрыбуецца анамастычная лексіка. Гэтым спосабам у раманах перакладзены ўсе тапонімы, прозвішчы, уласныя асабовыя імёны, імёны па бацьку. Напрыклад: бел. *Васіль* – ням. *Wassil*; таксама: *Яўхім* – *Jauchim*; *Ганна* – *Hanna*; *Анейка* – *Anejka*; *Харчаў* – *Chartschau*; *Міканор Дамецевіч* – *Mikanor Dametzewitsch*; *Юравічы* – *Jurawitschy*; *Мазыр* – *Masyr* і інш.

Пры дапамозе транскрыпцыі перадаюцца таксама некаторыя мянушкі (бел. *Сапока* – ням. *Saroka*; таксама: *Зайчык* – *Saitschyk*; *Грыбок* – *Hrybok*), назвы газет (бел. «*Беларуская вёска*» – ням. «*Belaruskaja wjoska*»); таксама: «*Беднат*» – «*Bednata*»), найменні рэалій (бел. *боршч* – ням. *der Borschtsch*; таксама: *самавар* – *der Sam awar*), саветызмы (бел. *кулак* – ням. *der Kulak*; таксама: *актывіст* – *der Aktivist*).

Пры перакладзе безэквівалентных найменняў транскрыпцыя ўжываецца даволі часта (такім чынам перадаецца 30,5% лексічных адзінак з раманаў І. Мележа).

2. Прыблізны пераклад. Сутнасць гэтага прыёму ў тым, што замест наймення рэаліі зыходнай мовы перакладчык выкарыстоўвае яго няпоўны эквівалент ці «аналаг» [5, с. 101], які толькі прыблізна перадае змест адпаведнай беларускай лексемы: – *Такога баршча нідзе не будзе!.. А да яго яшчэ – драпікі!* [15, с. 170]. // «*So einen Borstsch gibt's nicht noch mal. Und dazu noch Puffer*» [16, с. 65]. Параўн.: бел. *дранік* («блін з дранай бульбы») – ням. *der Puffer* («аладка, блін»). Гэтыя паняцці нельга лічыць ідэнтычнымі, аднак у дадзеным кантэксце яны ўзаемазамяняльныя.

Трэба адзначыць, што перакладчыкі імкнуліся перадаць семантыку безэквівалентных слоў як мага бліжэй да тэксту арыгінала, таму пры перакладзе адной і той жа лексемы ў залежнасці ад кантэксту выбіраюцца розныя варыянты, напрыклад: *Яўхім выніў зразу, перакуліў карэц, няхай бачаць – да дна* [17, с. 379]. // *Jauchim trank seinen Becher auf einmal aus und stülpte ihn um, damit alle sahen – er hatte ihn bis zum Boden geleert* [18, с. 496]. Параўн.: бел. *карэц* («драўляны або металічны коўш з ручкай для зачэрпвання вады, квасу і пад.») – ням. *der Becher* («бакал, кубак, шклянка»).

Упраўляючыся пры печцы, загадала Хадосьцы разуцца, дала рванья сухія анучы, прынесла карэц гарачай вады з чабаровай заваркай [17, с. 360]. // *Dann ging sie zum Ofen, und während sie dort hantierte, befahl sie Chadoska, die Bastschuhe auszuziehen, gab ihr zerfetzte, trockene Fußlappen und brachte ihr in einer Schöpfkelle heißes Wasser mit einem Aufguß von Pfefferkraut* [18, с. 472]. Параўн.: бел. *карэц* («драўляны або металічны коўш з ручкай для зачэрпвання вады, квасу і пад.») – ням. *die Schöpfkelle* («чарпак, коўш»).

Як бачна з прыкладаў, выбар лексічнага адпаведніка пры перадачы на нямецкую мову лексемы *карэц* вызначаецца кантэкстам.

Прыблізны пераклад – самы распаўсюджаны спосаб перадачы найменняў рэалій з раманаў І. Мележа (выкарыстоўваецца ў 46% выпадкаў).

3. Эксплікацыя. Гэта такі прыём, калі значэнне безэквівалентнай адзінкі перадаецца пры дапамозе разгорнутага апісання (даецца тлумачэнне беларускамоўнай лексемы): – *Усё-такі зробіць, дзетачкі? – казаў у купцы куранёўцаў, што курылі на прызбе, Зайчык* [17, с. 288]. // «*Nun ist es doch soweit, Brüderchen!*» *sagte Saitschyk zu den Bauern, die auf dem Erdwall eines Bauernhauses saßen und an ihren Selbstgedrehten rafften* [18, с. 378]. Параўн.: бел. *прызба* («земляны невысокі насып уздоўж знадворных сценаў хаты») – ням. *der Erdwall eines Bauernhauses* («земляны насып сялянскай хаты»).

Часам прыблізны пераклад вельмі падобны да эксплікацыі. Гэта адбываецца ў тым выпадку, калі безэквівалентныя лексічныя адзінкі перадаюцца кампазітамі, пры дапамозе якіх можна разгорнута ахарактарызаваць пэўнае паняцце. У шматлікіх выпадках пры перакладзе безэквівалентных адзінак словазлучэнне (найбольш распаўсюджаны спосаб утварэння назоўнікаў у нямецкай мове) дае магчымасць замест словазлучэння ўжываць кампазіты, напрыклад: *Калі сталі сварыцца прынеўкамі сваты і дружкі, Ганна неспадзеўкі зноў убачыла Васілёвага браціка* [17, с. 381]. // *Als die Brautwerber und Brautjungfern Scherzlieder anstimmten, bemerkte Hanna aberm als Wassils kleinen Bruder* [18, с. 499]. Параўн.: бел. *прынеўка* («кароткая, звычайна чатырохрадковая песня жартаўлівага або сатырычнага зместу») – ням. *das Scherzlied* («жартоўная песня»). Пры перадачы беларускай лексемы выкарыстоўваецца не словазлучэнне *das scherzhafte Lied*, а складаны назоўнік *das Scherzlied*.

Апісальна перакладаецца 9,6% безэквівалентнай лексікі.

4. Гіпа-гіперанімічны пераклад. Гэта такі прыём, калі лексічная адзінка зыходнай мовы, што мае вузкае прадметна-лагічнае значэнне, замяняецца адзінкай з больш шырокім значэннем ці наадварот: *Мігам успомніў, колькі Зайчык звёз вазоў, падумаў: больш, як да каляд, на сваім яму не пратрымацца!..* [17, с. 302]. // *Er wußte, wie wenig Fuder Saitschyk eingefahren hatte, und dachte, länger als bis zu den Feiertagen hält das nicht vor* [18, с. 398]. Параўн.: бел. *каляды* («народнае зімовае свята дахрысціянскага паходжання») – ням. *der Feiertag* («свята»).

З дапамогай гіпероніма перакладзена 3,7% найменняў беларускіх рэалій.

5. Калькаванне. Сутнасць гэтага прыёму ў тым, што марфемы безэквівалентнага слова ці кожны кампанент устойлівага выразу замяняюцца іх прамымі лексічнымі адпаведнікамі на мове перакладу. Часцей за ўсё даслоўна перадаюцца мянушкі персанажаў твора, бо ў іх пераважае ўнутраная форма, эмацыйна-ацэннае значэнне, што вельмі важна захаваць пры перакладзе: *Плячым ты, з чырвонай шыбай, па-бугаінам*

выгнутой галавой, ён цяпер вельмі апраўдваў сваю мянушку, якой яго паціху хрысцілі людзі: *Бугай* [17, с. 139]. // *Breitschultrig, rotnackig, den Kopf vorgebeugt, rechtfertigte er durchaus den Spitznamen «Stier», den ihm die Kuranier angehängt hatten* [18, с. 180]. Параўн.: бел. бугай – ням. *der Stier* ('бык, бугай'). Семантычная празрыстасць аказіянальнага антрапоніма (мянушка адлюстроўвае знешні выгляд літаратурнага персанажа) дае магчымасць яго даслоўнага перакладу на нямецкую мову.

Трэба адзначыць, што пры калькаванні захоўваецца ўнутраны сэнс мянушкі, актуалізуецца яе канатацыйнае значэнне. Гэтым спосабам перакладаюцца наступныя антрапонімы: бел. *Корч* – ням. *der Strunk*; таксама: *Чуб* – *der Schopf*; «Бацька і матка» – «*Vater und Mutter*»; *Крывароты* – *der Schiefmund*; *Руды* – *der Rotschopf*.

Даслоўна перадаюцца таксама некаторыя саветызмы, назвы калгасаў, саўгасаў, напрыклад: *Ніжэй палатна была прыбіта шылдачка: «Саўгас “Шлях да камунізма”»* [17, с. 274]. // *Und darunter stand auf einem Schild: «Sowchos “Weg zum Kommunismus”»* [18, с. 359].

Калькуецца 5,6% безэквівалентных лексем.

6. Антанімічны пераклад. Сутнасць гэтага прыёму ў тым, што лексічная адзінка арыгінала замяняецца ў перакладзе антанімічным словазлучэннем, напрыклад: *І сам ён – хіба ж не ведала лепш за мачыху – іншую хацеў бы, не беспасажніцу!* [17, с. 248]. // *Und er selber, darüber war sie sich ebenso im klaren wie die Stiefmutter – er selber hätte ein Mädchen mit reicher Mitgift auch vorgezogen* [18, с. 323]. Параўн.: бел. *беспасажніца* ('бедная дзяўчына, якая выходзіла замуж без пасагу') – ням. *das Mädchen mit reicher Mitgift* ('дзяўчына з багатым пасагам').

Выпадкі ўжывання антанімічнага перакладу адзінкавыя (такім чынам перакладаецца 0,3% безэквівалентных лексем).

7. Элімінацыя наймення рэаліі: – *Вучылася. І багата. Толькі не таму, што некаторыя. Кароў даіць, на кроснах ткаць* [15, с. 217]. // *«Habe ich schon, und auch lange. Nur nicht das, was andere lernen. Kühe melken, <...> weben»* [16, с. 83]. У дадзеным выпадку беларуская лексема наогул не перакладаецца.

Апускаецца 4% найменняў рэалій.

8. Камбінацыя некалькіх прыёмаў: *Міканор і рота не паспеў адкрыць, каб падтрымаць таварыша, як Алёша спрытна набег пальцамі па гузках на гармоніку, даў барыню* [17, с. 158]. // *Mikanor kam nicht mehr dazu, dem Freund beizupflichten, da glitten Aljoschas Finger schon flink über die Knöpfe, und er spielte den schnellen Tanz Barynja* [18, с. 204]. У прыведзеным прыкладзе разам з транскрыпцыяй выкарыстоўваецца апісальны пераклад – у кантэксце раскрываецца семантыка лексічнай адзінкі *барыня* ('хуткі танец'). Камбінаванае выкарыстанне двух спосабаў перакладу дае магчымасць спалучыць «сцісласць і эканомнасць сродкаў выражэння, ўласцівых транскрыпцыі» [7, с. 150], з тлумачэннем сэнсу беларускай лексемы.

Камбінаванымі прыёмамі перакладаецца 0,3% найменняў рэалій.

Часам недастатковае веданне перакладчыкам побыту беларускага народа прыводзіць да недакладнай перадачы безэквівалентных слоў на нямецкую мову. Назіраецца некалькі выпадкаў, калі сэнс лексічных адзінак з рамана «Завеі, снежань» скажаецца, бо беларуская мова для перакладчыка не з'яўляецца роднай. Напрыклад: *Ужо гат овая ўзяцца за клямку, азірнула ся, нібы не разумеючы* [15, с. 167]. // *Schon die Hand auf dem Riegel, schaute sie sich um, als begreife sie nicht* [16, с. 63]. Параўн.: бел. *клямка* ('прыстасаванне, з дапамогай якога зачыняюць і адчыняюць дзверы') – ням. *der Riegel* ('засаўка, зашчэпка'). Найменне беларускай рэаліі перадаецца не зусім дакладна.

Было выяўлена пяць прыкладаў неадэкватнага перакладу безэквівалентных слоў у рамана «Завеі, снежань» (у «Людзях на балоце» выпадкі недакладнага перакладу не заўважаны).

Калі найменні беларускіх рэалій не маюць сталага раўназначнага эквівалента ў мове перакладу, можна гаварыць пра наяўнасць лексічных лакун, якія кампенсуюцца рознымі ў структурных адносінах сродкамі. Запаўняльнікамі лексічных лакун з'яўляюцца:

1) простае слова: бел. *біклага* – ням. *der Krug*; таксама: *паддзёўка* – *der Mantel*; *расол* – *die Suppe*; *сенцы* – *die Diele*; *боршч* – *der Borschtsch*; *Ганна* – *Hanna*; *Мазыр* – *Masyr* і інш.;

2) складаны назоўнік, які мае больш чым адну ўтваральную аснову: бел. *покут* – ням. *das Tischende*; таксама: *палаці* – *die Schlafbank*; *куцця* – *der Grützbrei*; *ражка* – *der Holzzuber*; *цэбар* – *der Futterkübel* і інш.;

3) словазлучэнне, пабудаванае паводле мадэлі:

а) «прыметнік + назоўнік у назоўным склоне»: бел. *покут* – ням. *die heilige Ecke*, таксама: *акалом* – *das leere Stroh*, *чыгун* – *der gußeiserne Topf*;

б) «назоўнік + назоўнік»: бел. *нірожнае* – ням. *ein Stück Torte*, таксама: *вугольчык* – *ein Stück Glut*;

в) «назоўнік + назоўнік у давальным склоне з прыназоўнікам»: бел. *прызба* – ням. *der Erdwall von den Häusern*, таксама: *агурочнік* – *die Beeten mit Gurken*, *гарбузнік* – *die Beeten mit Kürbissen*;

г) «назоўнік + назоўнік у родным склоне»: бел. *прызба* – ням. *der Erdwall eines Bauernhauses*, таксама: *прымы* – *das Haus der Schwiegereltern*, *касавіца* – *die Zeit der Heuernte*;

д) «назоўнік + дзеяслоў»: бел. *трыножыць* – ням. *die Hinterbeine fesseln*, таксама: *вячэраць* – *die Abendmahlzeit essen*.

Колькасная характарыстыка запаўняльнікаў лексічных лакун і іх карэлятаў дае падставы сцвярджаць, што простым словам перакладаецца 73,2% безэквівалентнай лексікі, кампазітам 16,3%, словазлучэннем 10,5%.

Такім чынам, нягледзячы на тое, што безэквівалентныя лексічныя адзінкі не маюць сталага раўназначнага эквівалента ў мове перакладу, яны могуць перадавацца няпоўным лексічным адпаведнікам (словам ці словазлучэннем, бліжкім паводле сэнсу ва ўмовах пэўнага кантэксту). Для перадачы на нямецкую мову безэквівалентных лексічных адзінак з раманаў І. Мележа «Людзі на балоце», «Завеі, снежань» ужываюцца наступныя спосабы: 1) транскрыпцыя, 2) прыблізны пераклад, 3) эксплікацыя, 4) гіпагіперанімічны пераклад, 5) калькаванне, 6) антанімічны пераклад, 7) элімінацыя наймення рэаліі, 8) камбінацыя некалькіх прыёмаў. Пры адсутнасці ў нямецкай мове слоў, наяўных у беларускай мове, узнікаюць лексічныя лакуны, якія запаўняюцца: 1) простым словам, 2) кампазітам, 3) словазлучэннем.

Літаратура

- 1 Нелюбин, Л.Л. Толковый переводоведческий словарь / Л.Л. Нелюбин. – 3-е изд., перераб. – М.: Флинта; Наука, 2003. – 320 с.
- 2 Ш краба, І.Р. Самабытнае слова: слоўнік бел. безэквівалентнай лексікі (у рускамоўным дачыненні) / І.Р. Ш краба. – Мінск: БелЭн, 1994. – 223 с.
- 3 Дятко, И.М. Безэквивалентная лексика и лакуны как предмет исследования лингвокультурологии / И.М. Дятко // Русский язык в изменяющемся мире: материалы Междунар. науч. конф., Минск, 30-31 марта 1999 г. / Белорус. гос. ун-т; редкол.: П.П. Шуба [и др.]. – Минск, 2000. – С. 128 – 131.
- 4 Роўда, І.С. Лексічныя лакуны беларускай мовы / І.С. Роўда // Роднае слова. – 1993. – № 10. – С. 34–38.
- 5 Бархударов, Л.С. Язык и перевод: вопросы общей и частной теории переводов / Л.С. Бархударов. – М.: Международные отношения, 1975. – 240 с.
- 6 Фёдоров, А.В. Основы общей теории перевода: учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / А.В. Фёдоров. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Высш. шк., 1968. – 396 с.
- 7 Комиссаров, В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / В.Н. Комиссаров. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
- 8 Муравьев, В.Л. Лексические лакуны (на материале французского и русского языков) / В.Л. Муравьев. – Владимир: ВГПИ, 1975. – 96 с.
- 9 Латышев, Л.К. Технология перевода: учеб. пособ. по подготовке переводчиков (с нем. языком) / Л.К. Латышев. – М.: НВИ-Тезаурус, 2000. – 280 с.
- 10 Крупнов, В.Н. В творческой лаборатории переводчика: очерки по проф. переводу / В.Н. Крупнов. – М.: Международные отношения, 1976. – 192 с.
- 11 Виноградов, В.С. Перевод: общие и лексические вопросы: учеб. пособие / В.С. Виноградов. – 3-е изд. – М.: КДУ, 2006. – 240 с.
- 12 Роўда, І.С. Рознаўзроўнёвая намінатыўная адпаведнасць беларускай і рускай моў (у сувязі з праблемай лексічных лакун) / І.С. Роўда. – Мінск: БДУ, 1999. – 170 с.
- 13 Гируцкий, А.А. Безэквивалентная лексика в свете теории номинативной деривации (в белорусском и русском языках) / А.А. Гируцкий // Словообразование и номинативная деривация в славянских языках: тез. докл. респ. конф., Гродно, 26-28 мая 1982г.: в 2 ч. / Гродн. гос. ун-т; редкол.: В.М. Никитевич [и др.]. – Гродно, 1982. – Ч. 2 – С. 40 – 42.
- 14 Алексеева, И.С. Введение в переводоведение: учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений / И.С. Алексеева. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 352 с.
- 15 Мележ, І. Збор твораў: у 10 т. / І. Мележ. – Мінск: Маст. літ., 1983. – Т. 7: Завеі, снежань: Раман з «Палескай хронікі». – 558 с.
- 16 Melesh, I. Dezember, Stürme / I. Melesh // Sowjetliteratur. – 1981. – № 2. – С.10 – 99.
- 17 Мележ, І. Збор твораў: у 10 т. / І. Мележ. – Мінск: Маст. літ., 1983. – Т. 5: Людзі на балоце: Раман з «Палескай хронікі». – 415 с.
- 18 Melesh, I. Menschen im Sumpf / I. Melesh. – Berlin: Verlag Volk und Welt, 1974. – 519 с.